

Na kuse krásnej zeme južného Slovenska, kde sa vody dolného Hrona a Ipľa majestátne nesú pomedzi nízke brehy, kde sa posledné výbežky hôr snúbia s úrodnou rovinou, kde pôvab, bohatosť a príťažlivosť kraja púta pozornosť ľudí z blízkej i ďalekej cudziny, kde k rodnej hrude mocne lipne vlastné obyvateľstvo, rozprestiera sa Levický okres.

Na územie Levického okresu sa od severu vstupuje Slovenskou alebo Hronskou bránou. Tento názov označuje úzky prielom pri Kozárovciach a Tlmačoch, kde Hron pretína juhozápadný výbežok Štiavnických hôr a tvorí mimoriadne zaujímavý zemepisný útvar. Na ľavej strane toku vytvára bránu vrch Kusá hora, na pravej vrch Skala. Ich svahy prudko, ba až kolmo klesajú k Hronu, nenechávajúc priestor moderným komunikáciám, o preto pri stavbe ciest a železnice bolo potrebné priechod umele rozširovať. Toto miesto pre svoju krásu a zaujímavosť bude vždy vzbudzovať pozornosť geografov, turistov, ale aj historikov a archeológov. Veď v tejto oblasti bolo doteraz objavených sedem pravekých hradísk, čo znamená také koncentrovane opevnených sídlisk, s akým sa na Slovensku nestretávame. Poniže Slovenskej alebo Hronskej brány na ľavom brehu Hrona leží desať obcí. Jeho ľud si podnes zachoval osobitú kultúru a svojrázny ľudový kroj, ktorý sa, najmä vo sviatočné dni, nosí podnes. Tento zaujímavý a bohato navštevovaný kraj nazývame tekovská oblasť.

Severovýchodný kút Levického okresu lemujú svahy bohato zalesnených Štiavnických hôr. Tých sopečné pohorie netvorí výrazné hrebene, ale má charakter bizarných vulkanických vyvrelín, kde sa andezitové a čadičové skaliská striedajú s rozsiahlymi tufovými poľami.

Z juhovýchodu ohraničuje okres nevyspytateľná rieka Ipel' s mnohými meandrami a zátočinami. V čase sucha je to pokojná, tichá rieka, no v daždivom období sa mení na divokú ríavu, ktorá sa vylieva z koryta a zatápa okolité, nižšie položené polia.

Rovinatý kraj na juhu neoddeľuje od iných okresov prirodzená hranica. Plytká, ale pomerne široká kotlina, ktorú vytvoril Hron medzi Ipelskou a Pohronskou pahorkatinou, prechádza v týchto miestach nebadane do Podunajskej nížiny a splyva s ňou.

Západná hranica okresu sa tiahne po plochých, miestami zalesnených chrbtoch Pohronskej pahorkatiny približne na rozhraní povodia riek Žitavy a Hrona.

Príroda okresu poskytuje vnímavému človeku veľa zaujímavostí a nevšedných krás, a to nielen v horách, ale aj v oblasti nízkych pahorkov a na rovine. Veď aká pekná je príroda v okolí Pukanca a Uhlísk, pod zalesnenými svahmi Tatiara, alebo v horách Almašského Roháča s množstvom srnčej zveri! Aký úchvatný je pohľad na bralá Krivína ponad vody majestátneho Hrona! Koľko vzruchu pocíti človek, keď zazrie divokú Horšiansku roklinu, vrezanú do Ipelskej pahorkatiny! Akou nád-

herou hýria zákutia Hrona, Ipľa a Sikenice s ich lužnými lesmi a kvetnatými lúkami! Pestrosť a rozmanitosť prírody, ušetrenej od nevhodných civilizačných zásahov, poskytuje hlboký zážitok každému návštevníkovi i turistovi Levického okresu.

Často navštevovaným letným rekreačným miestom sú kúpele Margita-Ilona vzdialené od Levíc 6 km smerom na Šahy. Z veľkých hĺbok tu vyviera viac termálnych prameňov, ktoré v dávnych geologických dobách poskytli vylučovaním a usadzovaním minerálnych látok stavebnú hmotu obrovským travertínovým a aragonitovým blokom rozosiатыm v okolí kúpeľov. Na jednom z nich, na vrchu Vápnik (Šíklóš), stojí zďaleka viditeľný pomník hrdinov Sovietskej armády, ktorí položili svoje životy pri oslobodzovaní okolitého kraja. Teplé pramene, ktoré vyvierajú po oboch stranách riečky Sikenice, sú zachytené do troch letných bazénov. Bazén Ilona má rozmery 10 X 16 m a je vhodný pre menšie deti, ktoré ešte nevedia plávať. Väčší bazén Eva má rozmery 25 X 50 m a je určený mládeži a dospelým. Okrem rekreačného kúpania sa v ňom usporadúvajú plavecké preteky. Za riečkou je tretí bazén — Margita s rozmermi 15 X 18 m. S areálom kúpeľov je spojený visutým mostom nad Sikenicou. V jej hlbokom koryte nad drobnými prameňmi neprestajne bubľú výrony sírnatých plynov. Teplota vody sa vo všetkých bazénoch pohybuje okolo 25 °C.

Kúpele majú vybudované rozličné zariadenia a tvoria kompaktný areál. Je tu množstvo kabín, obliekárni, spŕch, sociálnych zariadení, návštevníkom slúži požičovňa športových potrieb a iné. Ubytovanie zabezpečuje chatová osada, stravovanie a občerstvenie poskytujú reštaurácie priamo v areáli kúpeľov. Mototuristom slúži moderný autocamping s kapacitou 216 lôžok a veľké parkovisko. Nenároční turisti, ktorí dávajú prednosť voľnej prírode, môžu táboriť pri kúpeľoch s vlastnými stanmi.

Ďalším zaujímavým miestom Levického okresu je oblasť santovských termálnych a minerálnych prameňov, kde vznikli malé kúpele. Santovka leží v peknom, rozsiahlom údolí potoka Búr, okolo ktorého sú rozosiate homoľovitité kopčeky, oblú chrčty a medzi nimi krátke, suché údolia. Až do úpravy vodného režimu v rokoch 1958—1962 v búrskom údolí vyvieralo viac teplých prameňov, z ktorých sa usadzoval travertín. Okolo jednotlivých, silne bublúcich prameňov sa vytvorili homoľovitité krátery, tzv. budzgovy, ktoré patria medzi najzaujímavejšie prírodné osobitosti širokého okolia. Kedysi ich okolitý ľud využíval ako primitívne kúpele a v jesennej sezóne v nich máčali aj konope. Bezprostredné okolie minerálnych prameňov má veľmi členitý terén, v ktorom sa po oboch stranách Búrskeho potoka striedajú skaliská travertínov s tufmi a tufitmi. V minulosti sa tu ťažil travertín na pálenie vápna alebo na stavebné účely. V jednom z malých kameňolomov v areáli kúpeľov už v minulom storočí odkryli praveké objekty zo staršej a strednej doby bronzovej.

Prvú kúpeľnú budovu v Santovke s postrannými kabínami postavili už roku 1864. Keďže z vody unikalo množstvo plynov s charakteristickým sírnym zápachom, nad hlavami kúpajúcich sa hostí vždy jeden zamestnanec kúpeľov v í r i J vzduch mávaním plachty zavesenej na žrdi. Roku 1957 navštívili na dne kúpeľnej budovy nový, silný zdroj termálnej vody s kapacitou 50 litrov za sekundu a s mocným pretlakom do výšky 25 m, pričom teplota vody dosahovala 26,7 °C. Objavenie nového zdroja bolo impulzom na prestavbu a rozšírenie santovských kúpeľov.

V súčasnosti návštevníkom slúži veľké kúpalisko s bazénom s rozmermi 50 X 16 m, bazén pre neplavcov 10 X 16 m, detský bazén, krytý bazén 8 X 8 m a vaňové kúpele s 24 vaňami. Vo všetkých zariadeniach kúpeľov je termálna a minerálna voda dosahujúca 26 °C. Kúpele sú v prevádzke v letnom období. Vaňové kúpele, kde sa voda prihrieva, navštevuje denne priemerne 300 ľudí; v letných bazénoch sa v pekných slnečných dňoch kúpava 4000 až 5000 návštevníkov. Slúžia im dobre vybavené obliekame, šatne a požičovne kúpacích potrieb. O celodenné stravovanie sa stará miestna reštaurácia, pohostinské prevádzky v areáli kúpeľov a reštaurácia Koliba, kde sa podávajú rozličné špeciality, ako bryndzové halušky so žinčicou, baraní guláš, zabíjačková misa, sudové víno a ďalšie jedlá i nápoje. Ubytovať sa možno v zrubových chatkách, v chatovej osade alebo pod vlastným stanom vo voľnej prírode pri kúpeľoch. Roku 1974 sa začala výstavba nového hotela a reštaurácie s 80 lôžkami a 350 stoličkami.

Ned'aleko areálu santovských kúpeľov pramení i známa minerálna voda Santovka, ktorú poznali ako stolovú vodu už v 19. storočí po celej Európe. Na rozličných svetových výstavách získala doteraz 28 medailí. Voda blahodarne pôsobí na zažívaci trakt, látkovú premenu a na horné dýchacie cesty.

Vyhľadávaným miestom letného rekreačného pobytu je vodná nádrž Lipovina pri Bátovciach. Vodná plocha má rozlohu 25 hektárov, z čoho 11 hektárov slúži na rekreačné účely. Rozsiahla vodná hladina pod vínorodými vrškami poskytuje výborné podmienky na kúpanie, člnkovanie, vodné lyžovanie a športový rybolov. Toto miesto možno odporučiť najmä turistom a milovníkom prírody, ktorí vyhľadávajú pomerne tiché a málo frekventované miesta a uprednostňujú bývanie pod vlastným stanom. O stravovanie a občerstvenie hostí sa stará dobre zásobená výletná reštaurácia ned'aleko priehrady.

Milovníci zimných športov a turistiky najradšej navštevujú horskú obec Uhľská nad Pukancom. Leží na južných svahoch Štiavnických hôr, 35 km od Levíc, na odbočke z cesty smerujúcej k Banskej Štiavnici. Je to jediné zimné turistické stredisko v Levickom okrese. Športovcom a rekreantom slúžia dva novovybudované lyžiarske vleky, dlhé 400 a 200

metrov. Krásne a mnohotvárne svahy sú vhodné aj pre lyžiarov-začiatočníkov, strmšie úbočia uspokojia aj náročných športových pretekárov. Horská chata na Uhliskách má 14 samostatných izieb s 55 lôžkami, chatová osada má kapacitu 30 lôžok. Stredisko možno využívať i v letných mesiacoch. Poskytuje výborné možnosti na ubytovanie v stanovom tábore alebo vo vlastných stanoch. V letných a jesenných mesiacoch možno na okolí zbierať lesné plodiny, najmä hriby. Zaujímavá je aj horská obec Uhliská s typickou ľudovou architektúrou a svojráznym obyvateľstvom.

Územie Levického okresu pretínajú mnohé vodné toky, spomedzi ktorých sú najväčšie Hron, Ipeľ a Sikenica. Pri Kozárovciach opúšťa Hron úzke údolie, vstupuje do širokej kotliny južného Pohronia a preteká okresom severojužným smerom v dĺžke 66 km. Po Kozárovce je to bystrá rieka s pomerne rýchlym tokom. Z oboch strán ju lemujú horské masívy. Po opustení Hronskej brány sa prúd rieky v širokom koryte spomaľuje, vytvára mnohé mŕtve ramená a ostrovy s bohatou vegetáciou i vodným vtáctvom. Po celej dĺžke reguláciami nevelmi zmeneného Hrona sú výborné podmienky na športový rybolov. V rieke je veľa kaprov, štik a zubáčov. V hlbokých, tichých zátočinách sa vo veľkom množstve vyskytuje aj najväčšia dravá ryba hronských vôd — sumec. Najväčšie ulovené kusy dosahujú niekedy až 20 kg. Tok Hrona po celej dĺžke lemujú lužné lesíky, jelše, topole, vrbiny, ktoré sa striedajú so vždy zelenými lúčkami, a vytvárajú tak dobré podmienky na táborenie vo voľnej prírode. Najmä v letnom období prichádza k Hronu veľa turistov a výletníkov. V posledných rokoch narastá počet vodákov, ktorí sa plavia po toku Hrona od Zvolena až po ústie do Dunaja. Možnosti ubytovania poskytujú nové hotely v Tlmačoch, Leviciach a Želiezovciach. Stravovanie zabezpečujú mnohé reštaurácie v obciach po oboch brehoch Hrona.

Juhovýchodnú hranicu Levického okresu od Tešmáka po Pastovce, dlhú 60 km, tvorí rieka Ipeľ. Nad jej ľavým brehom sa vypínajú Novohradské vrchy, na pravom brehu sa rozprestiera široká rovina. Rieka má pomerne malý spád a vytvára mnohé zátočiny. Takmer po celej dĺžke tvorí štátnu hranicu medzi Československom a Maďarskom. Pekné okolie rieky vytvára vhodné podmienky na letné táborenie, turistiku a dobré možnosti na kúpanie a športový rybolov. V letnej turistickej sezóne okolie Ipeľa vyhľadávajú domáci i zahraniční turisti, ktorým slúži novovybudovaný autocamping v Šahách so 68 lôžkami. Na turistický ruch značne vplyva aj hraničný prechod v Šahách s novou, modernou colnicou. Je tu nepretržitá, dvadsaťštyrihodinová prevádzka pre osobnú i nákladnú automobilovú dopravu pre cestupúcich z celého sveta. Cez hraničný prechod v Šahách prechádzajú okrem našich občanov najmä návštevníci zo susedného Maďarska a z Poľska.

Politickým, hospodárskym a kultúrnym centrom Levického okresu sú Levice s 20 600 obyvateľmi. Mesto leží pod svahmi viničných kopcov, na samom okraji aluviálnej nížiny Hrona. Najstaršie správy sa zachovali z roku 1156 v spojitosti s posviackou kostola v neďalekej Bratke. Koncom 13. storočia postavili na skalisku, chránenom z troch strán rozsiahlymi močariskami, gotický hrad, ktorý ovládal dôležité prístupové cesty k stredoslovenským banským mestám a dlhé stáročia bol významnou vojenskou pevnosťou. Prvým známym majiteľom hradu bol Matúš Čák Trenčiansky, potom patril kráľovskej korune, neskôr ho vlastnili mocné feudálne rody. Najznámejšími z nich boli lúpežní Levickovci, ktorí tu vládli vyše 150 rokov, ďalej Melicher Balaša, Štefan Dobá, Koháryovci, Ladislav Csáky a neskôr Eszterházyovci. Roku 1554 zaútočili na Levice Turci, mesto vypálili, no hradnú pevnosť sa im nepodarilo dobyť. V týchto časoch hrad zmodernizovali pod vedením talianskych staviteľov, rozšírili ho o mocné delové bašty a renesančné pevnostné budovy. Na jeseň roku 1663 obsadil hrad turecký vezír Achmed Kôprúli, no už v nasledujúcom roku — 19. júla 1664 — boli turecké vojská porazené vo veľkej bitke povyše Levíc, a tým bolo natrvalo oslobodené celé okolie od ich nájazdov. V boji zahynul i legendárny hrdina protitureckých vojen, kapitán Levického hradu Štefan Koháry. V čase povstania Fraňa Rákócziho (roku 1709) ustupujúce kurucké vojská hrad podpálili a natoľko zničili, že pre budúcnosť stratil už význam vojenskej pevnosti. Viedenským rozhodnutím Levice v novembri 1938 pričlenili k horthyovskému Maďarsku, kam patrili až do 20. decembra 1944, keď ich oslobodili sovietske vojská 2. ukrajinského frontu maršala Malinovského.

Najväčšou historickou pamiatkou Levíc je hrad, ktorého gotické jadro sa zachovalo iba v zrúcaninách. V niekdajších pevnostných budovách je v súčasnosti umiestnené Tekovské múzeum s bohatými zbierkami, ktoré navštevujú mnohí domáci i zahraniční turisti. Pýchou Levíc je veľké námestie obostavané staršími secesnými budovami z minulého storočia a impozantnou novostavbou kultúrneho domu Družba. V strede námestia stojí pamätník hrdinov druhej svetovej vojny. Nad mestom sa vyníma mohutná budova niekdajšej Učiteľskej akadémie, v ktorej je v súčasnosti Pedagogická škola pre vzdelanie učiteliek materských škôl. Barokový katolícky kostol bol postavený roku 1780; roku 1902 k nemu pristavali dve klasicistické veže.

Juhovýchodne od centra Levíc — na vrchu Vápnik (Šíklóš) — stojí zďaleka viditeľný pamätník, postavený na spôsob rozhľadne. V čase druhej svetovej vojny sa tu zriadila štábna pozorovateľná 2. ukrajinského frontu a v marci 1945 sa odtiaľ riadili pohyby Sovietskej armády pri útoku na nemecké pozície. V blízkom kameňolome sa ťaží aragonit, známejší pod menom „zlatý ónyx“, z ktorého sa režú krásne mramorové platne

a používajú sa na výzdobu fasád významnejších budov. Z Vápnika (Šiklóša) je pekný výhľad na panorámu mesta s rozsiahlymi rybníkmi v popredí, vybudovanými na ploche 110 hektárov.

Každý rok v novembri sa koná v Leviciach trojdňový Veľký martinský jarmok, na ktorý pravidelne prichádza vyše 180 000 kupujúcich i zvedavých návštevníkov zo všetkých kútov republiky a zo zahraničia. Prepílné stánky s tovarom a občerstvením, hlučné davy návštevníkov, vyvolávanie predavačov, zábavné podujatia, dychová a cigánska hudba, stánky s levickou špecialitou - pečenými husacími štvrtkami, to všetko tvorí typickú jarmočnú atmosféru. A že sa jarmočníkom v Leviciach páči, o tom svedčí vysoká tržba presahujúca 20 miliónov Kčs. Pravda, v meste možno dobre nakúpiť a príjemne sa zabaviť aj inokedy. O spokojnosť návštevníkov sa stará moderne vybudovaná obchodná sieť, medziiným 94 maloobchodných predajní, 49 reštaurácií a bufetov. Ubytovanie umožňujú dva hotely — Lev a moderný Rozkvet.

Prvým sídelným mestom Tekovskej župy bola obec Starý Tekov, ktorá leží na brehu Hrona vo vzdialenosti 8 km severozápadne od Levíc. Z pera uhorského kráľovského letopisca Anonyma zo začiatku 13. storočia sa zachovala legenda o vzniku tunajšieho hradu, podľa ktorej ho založil člen Arpádovej družiny Borš. Novšie archeologické objavy však jasne dokazujú, že jeho minulosť siaha do starších čias, než mohol žiť legendárny vezír. V období byzantskej misie u našich predkov — pred jedenástimi storočiami — stál tu už zemný hrádok s osadou, dobre chránený hlavným tokom Hrona, jeho ramenom Kompou a močariskami. V čase založenia kláštora v Hronskom Benadiku roku 1075 sa už Tekov spomína ako mesto. Počas tatárskeho vpádu roku 1241 Tekovský hrad i osada utrpeli veľké škody; podhradské mestečko získalo roku 1331 právo opevniť sa drevenými hradbami, ale hrad už nikdy nenadobudol predchádzajúci význam a postupne zanikol. Na úkor Tekova sa začali vzťahovať mladšie, lepšie situované Levice. Z hľadiska cestovného ruchu sú v Starom Tekove zaujímavé zvyšky Kamennej brány, miestny cintorín, kde stál kedysi Tekovský hrad, fara, na ktorej v minulom storočí pôsobili národní buditeľia Ján Palárik-Beskydov (1847—1849) a František Richard Osvald (1869—1871). V obci sa miestami zachovali zvyšky ľudového staviteľstva a svojrázny tekovský kraj.

V Starom Tekove sa pravidelne v polovici augusta usporadúvajú folklórne Tekovské slávnosti, ktoré sú prehliadkou ľudových umeleckých súborov zo širokého okolia.

V objatí výbežkov Štiavnických hôr, bohatých na vzácne rudy, leží starobylé „slobodné kráľovské a banské mesto“ Pukanec, v minulosti známe ťažbou striebra a zlata, neskôr kvitnúcou remeselnou výrobou organizovanou v cechoch. Najstaršia písomná správa o mestečku pochádza z konca 11. storočia. V 16. a 17. storočí naň viac ráz zaútočili

Turci, vypálili ho, obyvateľstvo sčasti pobili alebo odvliekli do zajatia. Mesto bolo opevnené kamennými hradbami, o čo sa zaslúžili stredoslovenské banské mestá. Už v 17. storočí sa Pukanec vyznačoval mnohými cechovými remeslami, spomedzi ktorých získalo hrnčiarstvo najväčšiu slávu. Pukanskú hrncovinu predávali najmä na jarmokoch po celom strednom Slovensku a v mestách severného Maďarska až po Pešť. Keramika, vyrábaná podnes, má najčastejšie tehlovočervenú alebo bielo-krémovú podkladovú farbu, pomaľovanú kvetinovými, zriedkavejšie zvieracími ornamentmi. V minulosti sa najviac vyrábali mliečniky, hrnce, parníčky a pekáče, v súčasnosti prevládajú krčahy — pyskáče, kulače, šálky, rozšírená je aj figurálna výroba sporiteľničiek (tzv. mumákov), psíkov, medveďov a ľudských postáv. Miestny katolícky gotický kostol patrí medzi najzaujímavejšie umeleckohistorické sakrálne pamiatky stredného Slovenska. Nádherné krídlové oltáre veľmi pripomínajú dielo Majstra Pavla z Levoče. Častočne sa zachovali aj kamenné mestské hradby s hlbokou priekopou. Pukanec je známy ešte vinohradníctvom, ovocinárstvom, a najmä zeleninárstvom.

Zriedkavou zaujímavosťou obce Brhlovce sú staré skalné obydlia vysekané do andezitových tufov. Miestni obyvatelia si ich budovali ako skrýše pred Turkami a neskôr pred lúpežnými bandami v rokoch kurucko-labanských vojen. Dnes sú z nich obývané už len niektoré, väčšinou slúžia ako hospodárske priestory a maštale. Sú to suché, pomerne teplé obydlia a v niektorých je priamo v obytnom priestore vykopaná aj studňa.

V Kalinčiakove — na ceste do kúpeľov Margita-Ilona — upúta pozornosť návštevníkov románsky kostolík, ktorý patrí medzi vzácne architektonické pamiatky Levického okresu. Stojí na vyvýšenom mieste na malom námestí nad riečkou Sikenica. Neďaleko je renovovaný klasicistický kaštieľ z minulého storočia, ktorý v súčasnosti slúži ako kultúrny dom.

V rovinatom kraji južnej časti Levického okresu, na pravom brehu Hrona, leží mesto Želiezovce so 6400 obyvateľmi. Najstaršie písomné údaje o obci Mikula, ktorá je dnes súčasťou mesta, pochádzajú z roku 1075, keď sa feudálnym vlastníkom tamojších statkov stalo opátstvo v Hronskom Beňadiku. Prvý písomný záznam o Želiezovciach (Selyz) je z roku 1274, keď patrili zemepánom z rodu Huntovcov-Poznanovcov. V 17. storočí sa stali ich majiteľmi Eszterházyovci, potom rodina Breunerovcov.

V centre Želiezoviec stojí pôvodne barokový, klasicisticky upravený štvorkrídlový kaštieľ s ústredným nádvorím. Obklopuje ho rozsiahly park s mohutnými stromami a vzorne udržiavanými kvetinovými záhonmi; je v ňom vybudovaný aj amfiteáter, v ktorom sa v letnej sezóne často usporadúvajú rozličné kultúrne programy.

So Želiezovcami je spätý život slávneho hudobného skladateľa Franza Schuberta, ktorý pôsobil u grófa Eszterházyho ako učiteľ hudby jeho dvoch dcér, kontesy Márie a Karolíny. Tu vznikli jeho známe skladby, ako Krásna mlynárka a Uhorská zábava. Na umelcovu počesť zriadili v jeho niekdajšom byte pamätnú izbu, ktorá zhromažďuje všetky pamiatky späté s jeho pobytom v Želiezovciach.

Dobre vybudovaná obchodná sieť sa sústreďuje predovšetkým do centra mesta. V Želiezovciach je 30 predajní, 14 reštaurácií i bufetov a jeden hotel. Okolie má veľký význam najmä pre turistov (možnosť výletov k Hronu), milovníkov vody a športového rybolovu.

V blízkosti Caka je pochovaný slovenský národný buditeľ, riaditeľ bývalého slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom, Martin Čulen (zomrel roku 1894) a Jozefína Sablaková, zakladateľka a prvá podpredsedníčka Živeny (zomrela roku 1883).

Na juhovýchodnom okraji Levického okresu ležia Šahy, bývalé sídlo Hontianskej župy a neskôr sídlo Šahanského okresu. Majú 5800 obyvateľov. Najstaršie dejiny Šiah sú späté s osudmi premonštrátskeho kláštora, ktorý od svojho založenia začiatkom 13. storočia prežil mnohé pohromy, vrátane tatárskeho plienenia a viacnásobného vyrabovania. Jestvoval do štyridsiatych rokov 16. storočia. V polovici 15. storočia ho prestavali na protitureckú pevnosť, no tureckému náporu neodolal. V neskorších dobách sa Šahy stali župným administratívnym strediskom.

Na bývalom župnom dome v Šahách je pamätná tabuľa s portrétom revolučného básnika Janka Kráľa, ktorého tu roku 1848 väznili pre podnecovanie poddaného ľudu k vzbure v Hontianskej župe.

V strede mesta je hotel s reštauráciou, neďaleko námestia turistická ubytovňa hotela Centrál. Vo výstavbe je nový hotel s reštauráciou a vinárňou, ktorý bude mať kapacitu 30 lôžok a 300 stoličiek. Stred mesta tvorí obchodné centrum. V Šahách je 37 predajní, 19 reštaurácií a bufetov, 1 hotel, 2 ubytovacie hostince a autocamping. Motoristom slúži autoservis, automobilová opravovňa a benzínové čerpadlo. Tieto služby oceňujú najmä cestujúci cez tunajší hraničný prechod. Najväčším závädom mesta je Strojstav.

Levický okres poskytuje možnosti aj poľovníkom. Takmer jednu tretinu z výmeru okresu zaberajú lesy, ktoré lemujú najmä severnú časť okresu počnúc Veľkým Dúrom cez Malé Kozmálovce, Kozárovce, Rybník, Čajkov, Pukanec, Bohunice, Šahy až po Plášťovce. Majú zmiešaný charakter, ale až 90 % tvoria listnaté porasty (dub, buk, hrab, topoľ a agát). Ojedinelé lesíky sa rozprestierajú aj v okolí Želiezoviec, Farnej, Čaky, Bese, Hontianskej Vrbice, Demandíc, Ipeľského Sokolca, Pastoviec a inde. Dávnym ideálom poľovníkov je poľovať v revíroch bohatých na všetky druhy zveri. A takým miestom je Levický okres so svojimi lesmi, v ktorých sa zver racionálne dochováva a dnes je eldorádom jelenej,

srnčej, čiernej i nízkej zveri. Údolia, ktoré majú vhodnú polohu, bohatosť lesného porastu a zveri, chránenej lesným personálom, poskytujú vhodné podmienky úspešného rozvoja poľovníctva. Zastúpenie zveri je rozmanité. Z drobných druhov úžitkovej zveri tu žije predovšetkým zajac, bohato rozšírený na poliach, ale aj v lesných oblastiach. Srnčia a čier-na zver sa vyskytuje na území celého okresu. Jeleň je rozšírený najmä v severnej, lesnatej časti okresu. Ako osobitosť treba spomenúť výskyt danielkej zveri v katastroch obcí Jabloňovce, Bohunice, Pukanec a zveri muflónej v lesoch obcí Čajkov a Rybník nad Hronom. Z poľovného vtáctva sa na celom území okresu nachádza bažant. Jeho nevšedný poddruh bažant kráľovský, ktorý je inak raritou, vyskytuje sa v lesnon, revíri Lesného závodu v Leviciach-Dlhom Laze. Na poľnohospodárskej pôde žijú jarabice a ďalej — vďaka bohatstvu vodných tokov — aj niektoré druhy divých kačíc. Treba sa ešte zmieniť o dropovi, s ktorým sa možno stretnúť v juhozápadnej časti okresu pri obciach Farná, Kvetná, Veľké Ludince, Kuraľany a Nýrovce. Lesné revíry patriace Lesným zá-vodom v Bohuniciach a Leviciach každoročne vyhľadávajú zahraniční poľovníci. Najviac navštevujú poľovnícke kaštiele na Žuhračke a v Pate, ako aj moderne vybavenú chatu Na Štampochu. Ubytovanie poľovníkov i poľovníckych hostí sa zabezpečuje aj v poľovníckych chatách, ktorých je v okrese okolo 80. Do všetkých poľovných revírov je dobrý prístup aj osobnými autami. Mnohé poľovnícke chaty zohrali významnú úlohu v Slovenskom národnom povstaní, najmä po stiahnutí sa partizánov do hôr (chata Močiar pri Žemberovciach, kaštieľ na Žuhračke a iné). V poľovnej oblasti Levického okresu sa každoročne konajú poľovačky s vtipnými, humornými a dômyselnými zvykmi. Poľovník nášho okolia je veselý, dobrosrdečný a poľovnícka družnosť ho neopúšťa ani na poľovačke, ani na posedeniach za bohatým stolom pri pohárikú dobrého levického vína. Tieto posedenia bývajú neobyčajne milé, zábavné a úprimné — naozaj poľovnícke — a zanechávajú nezabudnuteľné spomienky na chvíle prežité v rodine poľovníkov.

Levický okres, ktorý vznikol na území bývalej Hontianskej a Tekovskej župy, má v súčasnosti 92 obcí, 122 000 obyvateľov, rozprestiera sa na rozlohe 127 tisíc hektárov poľnohospodárskej pôdy a na vyše 45 tisíc hektárov lesnej pôdy. Z poľnohospodárskych plodín sa darí pšenici, jačmeňu, kukurici, cukrovej repe, tabaku, zelenine, olejnatým rastlinám, technickým plodinám, viniču a ovociu.

Medzi významnejšie priemyselné podniky okresu patria:

Bavlnárske závody V. I. Lenina, n. p., závod Levice,
Kozmetika, n. p., závod Levice,
Mier, n. p., závod Levice,
Pieta, n. p., závod Šahy,
Pohronský cukrovar, n. p., Pohronský Ruskov,
Preciosa, n. p., závod Tlmače,
Slovenské energetické strojárne S. M. Kirova, n. p., Tlmače,
Slovenské sladovne, n. p., závod Levice,
Smrečina, n. p., závod Pukanec,
Slovenský priemysel kameňa, n. p., podnikové riaditeľstvo, Levice,
Strojstov, n. p., závod Šahy,
Západoslovenské hydinárske závody, n. p., závod Levice,
Západoslovenské vinárske závody, n. p., závod Levice,
Západoslovenské žriedla, n. p., podnikové riaditeľstvo, Santovka,
Železnobrodské sklo, n. p., závod Želiezovce.

Dostatočne rozvinutá je aj obchodná sieť okresu. V súčasnosti je v prevádzke 412 maloobchodných predajní. Ich predajná plocha predstavuje 24 500 m² a skladová plocha 30 700 m², dovedna teda 55 200 m² celkovej plochy.

Ubytovanie zabezpečuje 15 ubytovacích zariadení s celkovým počtom 905 lôžok, z čoho stála kapacita predstavuje 512 lôžok.

Stravovacie služby a občerstvenie zabezpečuje 256 reštaurácií a pohostinských prevádzok s celkovým počtom 12 100 stoličiek, z čoho stravovacia kapacita predstavuje 5100 stoličiek. Tieto zariadenia a kapacity plnia veľmi dôležitú úlohu v rozvoji cestovného ruchu a turistiky.

Pomerne malá časť Levického okresu je pripojená na železničnú sieť; z celkového počtu 92 obcí železničná trať prechádza iba 27 obcami v dĺžke 103 km, a preto sa prevažná časť verejnej dopravy zabezpečuje autobusmi. Veľká starostlivosť sa venuje i skvalitneniu cestnej siete. Zo 689 km štátnych ciest je už 650 km bezprašných a z miestnych komunikácií v dĺžke 487 km už 360 km.

Levický okres nás púta svojou peknou prírodou, bohatou históriou i kultúrou, rozvinutým priemyslom a poľnohospodárstvom. Je to kus krásneho kraja s dobrými ľuďmi, kam sa každý rád vracia.

PAVOL BEHULA
ALEXANDER KOREŇOVSKÝ

INFORMÁCIE

Ubytovacie zariadenia	Miesto	Trieda	Počet lôžok
Hotely			
Hotel "Rozkvet"	Levice	Hotel B	85
Hotel "Lev"	Levice	Hotel C	48
Hotel "Hron"	Želiezovce	Hotel C	16
Hotel "Ipeľ"	Šahy	Hotel C	25
Hotel "Spoločenský dom"	Tímače	Hotel C	28
Hotel	Pukanec	Hotel C	10
Ubytovacie hostince			
Horská chata	Uhliská	Ubytova	55
Ubytovňa "Centrál"	Šahy	Ubytova	28
Turistické ubytovne			
Ubytovňa pri vodnej nádrži	Bátovce	Turistická ubytovňa	24
Chatové osady			
Chatová osada pri kúpeľoch	Santovka	Chatová osada B	92
Chatová osada pri kúpeľoch	Santovka	Chatová osada B	60
Chatová osada pri kúpeľoch Margita-Ilona	Levice	Chatová osada B	120
Chatová osada pri horskej chate	Uhliská	Chatová osada B	30
Autocampingy			
Autocamping pri kúpeľoch Margita-Ilona	Levice	Autocamping A	216
Autocamping pri hraničnom prechode	Šahy	Autocamping A	68
Síravovacie zariadenia			
Hotel „Rozkvet“	Miesto Levice	Trieda	Počet miest 350
— jedáleň			
— reštaurácia-kaviareň			
— furmanská izba			
— bar			
— vináreň			
Hotel „Lev“	Levice		370
— jedáleň			
— kaviareň			
Hotel „Hron“	Želiezovce		300
— jedáleň			
— kaviareň			
Reštaurácia „Hont“	Šahy		200
— jedáleň			
— kaviareň			
— vináreň			
Reštaurácia pri kultúrnom dome „Družba“	Levice		100
Reštaurácia „Hron“	Levice		64
Reštaurácia „Za Tabakovou“	Levice		80
Reštaurácia pri železničnej stanici	Levice		136

Reštaurácia „Perec“	Levice		44
Reštaurácia na Ludánskej ceste	Levice		80
Reštaurácia „Tatár“	Pukanec		200
Reštaurácia „Saturn“	Kálna nad Hronom		130
Reštaurácia	Sárovce		118
Reštaurácia pri kúpeľoch Santovka	Santovka		130
Reštaurácia „Koliba“ pri kúpeľoch	Santovka		66
Reštaurácia pri kúpeľoch Margita-Ilona	Levice		80
Jedáleň pri horskej chate	Uhľiská		40
Reštaurácia „Motorest“	Žemberovce		85
Reštaurácia „Motorest“	Pohronský Ruskov		115
Reštaurácia „Motorest“ STOP	Kozárovce		75
Reštaurácia „Zlatý bažant“	Levice		120

Vinárne

Vináreň pri amfiteátri	Levice		80
Vináreň pri hoteli „Rozkvet“	Levice		100
Vináreň „Na bašte“	Levice		26
Vináreň	Tekovské Lužany		60
Vináreň pri reštaurácii „Hont“	Šahy		24
Vináreň — pivnica	Želiezovce		86

Dopravné cestovné kancelárie

Čedok	Levice
Tatratour	Šahy

Služby motoristom

Autoopravovňa — autoservis
Autoopravovňa
Autoservis
Autoopravovňa
Autoopravovňa - autoservis
Autoopravovňa
Autoopravovňa
Autoopravovňa
Autoopravovňa
Benzínové čerpadlo
Benzínové čerpadlo
Benzínové čerpadlo
Benzínové čerpadlo
Benzínové čerpadlo
Benzínové čerpadlo
Predajňa Mototechny
Predajňa Mototechny

Miesto

Levice
Levice
Levice
Levice
Šahy
Šahy
Farná
Pukanec
Levice
Levice
Šahy
Želiezovce
Tekovské Lužany
Tlmače
Levice
Šahy

Ulica

Pekárenská
Kálnická cesta
Kálnická cesta
Sládkovičova
SNP
Červenej armády
Kálnická cesta
Bátovská cesta
SNP
SNP
Komenského
Štúrova 21
Klementa Gottwalda 4

Vydalo Vydavateľstvo OBZOR, n. p., Úsek propagačnej a merkantilnej tlače, Bratislava 1977 pre Okresný národný výbor — Odbor obchodu a cestovného ruchu v Leviciach

Autori textu P. Behula a A. Koreňovský — Informácie a texty pod obrázky A. Koreňovský — Fotografie A. Bula a P. Paul — Posudili J. Ešek a dr. D. Lehotská — Vedúci úseku Emil Lamper — Zodpovedná redaktorka N. Dohnányová — Graficky upravil M. Urbásek — Druhé vydanie. Náklad 8000 výtlačkov — Vytlačili Tlačiarne SNP, n. p., Martin - AC/96 -